

В статье рассматривается психолого-педагогический аспект творческого потенциала будущего учителя музыки, который является выражением музыкально-творческой способности студента и определением уровня практической стороны профессиональной подготовки будущего учителя музыки.

Ключевые слова: творческий потенциал, педагогическая импровизация, будущий учитель музыки, музыкально-творческая деятельность.

The article considers the psychological-pedagogical aspect of the creative potential of future teachers of music, which is an expression of musical and creative ability of the student and the level of the practical side of professional preparation of future teachers of music.

Key words: creativity, pedagogical improvisation, the future teacher of music, musical and creative activities.

Економова О. С., старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ЯК НАПРЯМ ІНТЕГРОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

У статті розглянуто проблему самовдосконалення молодого вчителя в умовах підготовки його до інноваційної діяльності. Йдеться про засоби формування професійної компетентності студентів шляхом інтеграції предметів музичного циклу в контексті вимог професійної підготовки майбутніх спеціалістів і само-реалізації особистості в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: комунікативна діяльність, професійна компетентність, інноваційна діяльність, інтеграція.

Однією з вимог сьогодення в Україні є реформування освітньої галузі відповідно до потреб часу. В усьому світі нині здійснюється пошук нових підходів до організації системи освіти та якості підготовки майбутнього спеціаліста, що дають змогу зробити її (систему) більш демократичною, результативною з позицій інтересів суспільства.

Перебудова вищої освіти в Україні пов'язана зі зміною парадигми освіти, яка як пріоритет розглядає розвиток особистості, її інтересів, що адекватні сучасним напрямам суспільного розвитку. Нова освітня па-

радикала передбачає становлення в процесі набуття вищої освіти професійної компетентності, розвиток ерудиції, творчого мислення і культури особистості, але не шляхом заучування нової інформації, а в процесі засвоєння знань в контексті їх моделювання, проектування, конструювання. Головною метою нової парадигми освіти є розвиток особистості через самоосвіту, самовдосконалення, самоконтроль, творчість. Більшість сучасних психологів наголошують на необхідності створення в освітньому просторі таких умов на основі професійної самореалізації майбутнього спеціаліста, яка можлива лише за умови вільного вибору, власного рішення, творчого самопрояву (в науково обґрунтованому розумінні).

Сучасні представники педагогічної науки, аналізуючи ціннісно-смыслову сутність професії вчителя-вихователя, підкреслюють, що три взаємозалежні компоненти: індивідуального, особистісного, суб'єктивного є необхідним мінімумом для прояву себе у педагогічній діяльності [3]. Шляхом визначення рівня розвитку особистісно-суб'єктивного компонента власної професійної індивідуальності є глибокий самоаналіз професійної самосвідомості. Під таким кутом зору вчитель музики має сам собі дати відповіді на такі запитання: як я ставлюся до обраної професії; чи є компетентною моя уява про соціальне призначення вчителя музики; чи відповідають мої професійні цілі очікуваним від мене суб'єктами педагогічної взаємодії результатам моєї педагогічної діяльності; які мої здібності, знання, уміння допомагають або заважають досягти успіху в професійній діяльності; яким чином я можу зробити ціннісний внесок у розвиток особистості студента та які для цього засоби мені необхідні; коли я в останнє виявляв творчу ініціативу? Ці та інші запитання допоможуть учителю музики здійснити рефлексійні акти, а отже, з'ясувати рівень розвитку професійної самосвідомості, педагогічного мислення, які є сутнісним тих особистісно-діяльнісних ознак, які вимагають самовдосконалення.

Питання щодо того, як співвідносяться діяльність молодого вчителя і його готовність до впровадження інновацій, залишається поки що поза увагою реформаторів педагогічної освіти. Багаторічні спостереження за роботою молодих спеціалістів свідчать: традиційний зміст і технологія професійно-педагогічної підготовки, її загально прийнята організація не завжди відповідає готовності до здійснення молодими спеціалістами діяльності належного рівня, а також розвитку їх творчої індивідуальності та здатності професійно розвиватися. Тому тривалий час молодий спеціаліст мусить адаптуватися до реальної педагогічної практики. Зумовлено це, на наш погляд, відсутністю конструктивних змін у системному і цілеспрямованому психолого-педагогічному і ме-

тодичному супроводі молодих спеціалістів. Сучасна педагогіка ще не сформувалася як цілісна система знань про розвиток вчителя в освітньому процесі.

Для управління процесом підготовки до інноваційної діяльності важливо навчити вчителя перетворювати теоретичні основи інноватики в інструмент його інноваційних дій, що неможливо без розвитку навичок самовдосконалення позитивної мотивації на інновації, реалізації інноваційного підходу до вирішення професійних завдань, оволодіння уміннями інноваційної діяльності та навичками аналітичного осмислення педагогічних фактів, явищ, процесів з нових позицій. Підкреслюючи важливість розвитку інноваційного потенціалу у молодих спеціалістів, сучасні науковці пов'язують цей феномен з формуванням професійно значущих якостей і поєднують їх з самовихованням і самовдосконаленням особистості. Самовдосконалення розглядається вченими-дослідниками як процес підвищення професійної і загальної культури педагога (О. Борденюк, Р. Скульський), забезпечення високих результатів професійної діяльності, успішне просування в ній, духовне і професійне збагачення (В. Хомич), максимальне розкриття професійного і особистісного потенціалу педагога (В. Хомич і П. Маркелова). Вчені В. Гриньова, Ю. Лобейко, П. Маркелова, Л. Мітіна вважають, що професійне самовдосконалення особистості є більш широким і глибоким, ніж процес формування професійно значущих якостей чи підвищення професійної майстерності [5, 12]. Воно спрямовується на розвиток власних сутнісних сил, самовираження майбутнього професіонала у власній фаховій діяльності, зростання професійної самосвідомості, рефлексії педагогічної діяльності і професійної поведінки [4, 43], становлення інтеграції і реалізації в педагогічній діяльності професійно значущих якостей і здібностей, професійних знань та вмій [1, 9].

Метою статті є висвітлення питань формування професійної компетентності студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів у контексті якості професійної освіти та вимог самореалізації особистості в умовах підготовки його до інноваційної діяльності.

Інтенсивний розвиток педагогічної інноватики на сучасному етапі відчутно впливає на погляди і природу педагогічного процесу, професійну діяльність педагогічних колективів ВНЗ. Термін «новаторство» пов'язаний з виникненням на початку 80-х рр. XX ст. нового напрямку в педагогіці, основоположниками якого є Ш. О. Амонашвілі, Є. М. Ільїн, С. М. Лисенкова, В. Ф. Шаталов та інші. Їхня науково-практична діяльність зумовила поширення в сучасній педагогіці термінів «інновація», «інноваційних» у значенні певного нововведення, що стосується того чи того аспекту навчально-виховного процесу.

Педагогічні інновації розглядаються як результат пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, як результат професійної діяльності педагога нового типу. У цьому відношенні великі потенційні можливості містяться у новітніх технологіях, які надають пріоритет особистісно-суб'єктивному фактору у становленні майбутнього педагога. Сучасний педагог має володіти сценарієм організації навчально-пізнавальної роботи, тобто володіти педагогічною технологією. При цьому слід враховувати, що сучасна модель освіти передбачає виконання педагогом таких важливих функцій, як інформаційно-освітня і педагогічна. Перша функція забезпечує трансляцію та пояснення інформації, яка, в свою чергу, повинна бути пропущена через свідомість майбутнього спеціаліста, стати для нього чимось особистісним, суб'єктивним, викликати інтерес та бажання опанувати знаннями. А це вимагає викладання навчального матеріалу у суб'єктивно-особистісній формі. Друга важлива функція — педагогічна не може сьогодні допускати таких перекошень, як адміністрування та менторство. Тому педагог повинен вміти створювати творчу атмосферу спілкування з колективом і в колективі, що сприяє формуванню продуктивного мислення, логічного аналізу та творчому конструюванню майбутнього виховного процесу. Використання інноваційних технологій дозволяє здійснювати інтегрування змісту навчання, використовувати індивідуально-орієнтований підхід до навчально-пізнавальної діяльності студентів, забезпечувати гнучкість навчання як можливість мобільно адаптувати до соціально-економічних умов.

Педагоги все частіше звертаються до інтерактивних (взаємодіючих) методик навчання, які допомагають розвитку контактів когнітивного та комунікативного характеру і надають процесу засвоєння студентами знань не лише змістового, а й цікавого та творчого характеру. Практика свідчить про те, що, оволодіваючи навичками інтерактивного навчання, студенти поступово переносять їх у свою практичну діяльність, навчають студентів вмінню самостійно здобувати знання, робити вибір на користь активної діяльної позиції в їх опануванні. Для майбутньої роботи вчителя музики студенти повинні вміти застосовувати набуті вміння у своїй професійній діяльності. Для досягнення мети викладачі повинні навчати студента вчитися, тобто працювати самостійно, але за допомогою викладача. На жаль, досить часто буває, що ті студенти, які показують гарні результати на заняттях, на практиці в школах розгублюються і не виявляють себе так яскраво, як хотілось би. Постає питання: в чому ж причина цього? У невмінні студента самостійно мислити, приймати рішення без підказки викладача. Такий студент зник, що викладач на заняттях у ВНЗ «розжовує» на-

вчальний матеріал, а його справа лише правильно все завчити. Звикнувши до такого стилю роботи, студент не може перейти ту межу, коли його вже не навчають, а він самостійно повинен навчатися. Йому дуже важко це зробити, адже він не вміє самостійно працювати, і перші ж труднощі його лякають. Ось чому дуже важливо вже з перших занять формувати навички самостійної роботи. Метою управління навчально-професійною діяльністю є перетворення об'єкту названої діяльності в її суб'єкт, а як так, то й участь в ній студента на рівні самоуправління. Перед викладачем стоїть завдання вибору оптимального «дозування» педагогічного впливу, дотримання при цьому співвідношення — чим більша міра прямого управління, тим нижчий рівень самостійності роботи студента, чим менша міра такого впливу, тим активніша й самостійніша буде його діяльність. Цілком зрозуміло, що студент стає об'єктом управління своєї діяльності не відразу. Адже особистість розвивається в умовах спільної співпраці спочатку під керівній ролі викладача, потім — в умовах рівноправного управління і тільки після цього — в режимі самоуправління.

Проведення занять на основі інтеграції змісту (спеціальне фортепіано, вокал, диригування, теоретичні дисципліни) стає одним із напрямів їхнього методичного забезпечення, тобто об'єднання змісту і має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання учнями і самовдосконалення у поданні матеріалу з боку викладача. Формування основ професіоналізму майбутнього музиканта-педагога у вищому навчальному закладі може здійснюватись шляхом глибокої інтеграції: фахово — інструментального та психолого-педагогічних знань, їх особистісного осмислення, а також розвитку умінь проектувати результат музично-педагогічної діяльності та здійснювати її рефлексивну корекцію на основі емоційного осягнення художнього змісту музичних творів на індивідуальних заняттях у класі основного музичного інструменту, вокалу. У студентів мають формуватися професійні уміння, комплекс яких передбачає усвідомлення і використання певних засобів інструментально-методичної, вокальної діяльності музиканта-педагога, зокрема здатності бачити і вирішувати проблеми власного виконавського розвитку і розвитку майбутніх учнів. Це надасть можливість студенту усвідомити себе як фахівця, здатного до самореалізації на основі властивих саме йому професійних рис.

Концепція інноваційної діяльності створює умови для цілісного прояву, розвитку та самореалізації особистості. Завданнями практичної підготовки вчителя музики до особистісно-орієнтованого навчання є такі:

- розвиток потреб учнів у спілкуванні з музикою;
- розвиток музичних здібностей та вміння усвідомленої творчої виконавської діяльності;
- розкриття особистості студента в процесі навчання музики.

У ВНЗ знайшли застосування інтеграційні заняття як внутрішньо кафедральні, так і міжкафедральної інтеграції (спеціальне фортепіано, вокал, диригування, мультимедійні технології). Відповідно до концепції використання інтегрованих форм навчання, робота зі студентами має відбуватися за умов, наближених до професійної діяльності, у єдності теорії і практики (моделювання фрагментів занять, розв'язання педагогічно-виконавських завдань, самоаналіз, самооцінка).

У процесі складання заліку студент проводить вступну бесіду, співає, диригує, грає на музичних інструментах, аналізує та оцінює свою роботу, а також роботу своїх однокурсників. Використання критеріїв оцінювання якості виступу дає можливість сприяти вибору стратегії поведінки в ситуаціях художньо-комунікативної взаємодії; аналізувати, оцінювати, коригувати вихідні установки; своєчасно діагностувати й прогнозувати розвиток професійних якостей особистості майбутнього вчителя музиканта. Підготовка до академічних концертів у класах вокалу, диригування, основного музичного інструменту відбувається із застосуванням інтерактивних прийомів навчання. Разом із викладачем обговорюється вступне слово до музичного твору, який буде виконувати студент (враховуючи вік дітей, їхню музичну підготовку, час відведений на вивчення твору), перелік і якість питань, на які мають дати відповідь після прослуховування твору.

Діяльними показниками усвідомленої цілеспрямованої об'єктивізації професійного потенціалу вчителя музики є такі вміння:

- створювати систему, де гармонійно поєднуються власні цілі щодо професійного самовдосконалення вчителя музики, цілі стосовно особистісного розвитку студентів, творчого вдосконалення змісту музичного виховання дітей;
- перетворювати художньо-виховний задум у навчально-виховний засіб;
- виявляти творчу ініціативу і нести відповідальність за наслідки її реалізації в навчально-виховному процесі;
- працювати зі змістом музичного виховання дітей, надаючи йому особистісно-сислової спрямованості;
- доцільно використовувати елементи власної педагогічної техніки;
- уміти аналізувати та оцінювати стан розвитку власного професійного потенціалу, визначати гуманістично спрямовану стратегію професійного самовдосконалення.

Які ж пріоритетні завдання вчителя музики пов'язані з якістю його професійної музичної підготовки?

Насамперед це уміння:

- виконувати твори різних стилів і форм інструментального та вокального письма;
- розкрити художній образ музичного твору при точному відтворенні нотного тексту;
- володіти навичками самостійної роботи над музичним твором;
- знати специфіку виконавського репертуару.

Сприйняття музиканта-виконавця у своїй реалізації проходить такі стадії:

- виникнення інтересу до творів, які обирають для виконання і бажання їх виконати;
- установка та виконання конкретної концертної програми;
- робота над музичним текстом, яка відбувається під впливом установки і позитивного ставлення до роботи;
- розуміння та переживання музики;
- інтерпретація та оцінювання. Ця стадія сприйняття зумовлена тим, що виконавський варіант твору відрізняється від авторського.

Повноцінне засвоєння знань і плідне їх використання можливе тільки в тому разі, коли вся система знань, що її отримує майбутній вчитель музики, ґрунтується на основі інтегрованих зв'язків і визначається реальними завданнями навчально-виховного процесу.

Введення у практику інтеграційних занять та інтегративної методики навчання докорінним чином змінює ставлення студентів до навчання, впливає на характер стосунків з викладачами і, як результат, з'являється потреба в спеціальній системі збирання, обробки інформації про якість підготовки майбутніх спеціалістів у системі взаємодії предметів музично-виконавського циклу, тобто виникає потреба в моніторингу інтеграційної освіти.

Системний підхід і використання інтегрованих форм навчання — не нове в педагогіці. Вони полягають у єдності та взаємозумовленості таких компонентів: зміст навчальних програм із суміжних дисциплін; загальнодидактичні підходи, що забезпечують засвоєння знань; специфічні особливості різних видів виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської). Такий підхід враховує особливості кожного навчального предмета та їхню інтеграцію в циклі спеціальних музичних дисциплін, орієнтує їх на систему базисних та специфічних знань. «Інтеграція мистецтв — перспективний і навіть необхідний підхід у сучасній педагогіці», — зазначає О. Мелік-Пашаєв. Продовження цієї думки знаходимо у Г. Шевченко: «Вста-

новлюючи міжпредметні зв'язки, педагогам необхідно скоординувати навчальну роботу з літератури, музики, образотворчого мистецтва таким чином, щоб кожний навчальний предмет логічно продовжував розв'язання однієї загальної для всіх дисциплін пізнавальної задачі» [6, 47]. У цьому разі розкриваються нові можливості для пізнання мистецтва в комплексі.

Організуючи процес художнього сприймання, закріплюючи теоретичні знання в процесі аналізу художнього твору, учитель кожної навчальної дисципліни спирається на знання учнів у галузі суміжних мистецтв, використовує їх для порівняння, зіставлення, а отже, для більш глибокого і свідомого пізнання загальних законів художньої творчості. Інтеграція мистецтв яскраво виявляється в процесі підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності, яка відкриває перед ними можливість поглиблено займатись тим, що їх приваблює, формує самостійність і творчу активність.

Необхідними педагогічними умовами для підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності є такі:

- логічний, систематичний виклад навчального матеріалу, спрямований на формування навичок ораторської майстерності;
- розвиток емоційної сфери студентів;
- індивідуальний підхід до студентів з урахуванням їхньої музичної освіченості.

Педагогічна та пропагандистська діяльність завжди мали і мають творчий характер, що виявляється в оригінальних вирішеннях проблем, які виникають як у стандартних, так і специфічних ситуаціях, не кажучи вже про предметну характерність музично-пропагандистської діяльності, в якій художньо-творче начало передбачене самою природою музичного мистецтва.

Вирішення завдань музично-просвітницької діяльності як різновиду професійної діяльності, професійної культури не можливо без оволодіння такими навичками і вміннями:

- методично вірно розробити запропонований матеріал (музичний, літературний) у контексті тематичного напрямку;
- використовувати широкий спектр різноманітних теоретичних знань і практичного досвіду;
- володіти професійно-виконавськими якостями: культурою спілкування зі слухачською аудиторією (вербальними і музичними засобами), елементами авторської та режисерської майстерності, основами ораторського мистецтва, сценічного руху, хореографії.

Для застосування інтегрованої методики необхідно проводити моніторинг пропагандистської діяльності, в якому застосовуються творчі

переробки студентами раніше засвоєних педагогічних та спеціальних знань, вивчення нової спеціалізованої літератури для більш глибокого сприйняття музичних творів, розширення у студентів художніх асоціацій та знань в галузі музики. Коли студенти беруть участь у концертах, лекціях, конкурсах, вони не тільки виконавці, а й організатори своєї роботи. І це сприяє усвідомленню ними особисто відповідальності як пропагандистів музики. Формування особистості студента проходить як в індивідуальній, так і в колективній формі виховної роботи. Обговорення виступів студентів після концертів, конкурсів — все це формує критичну оцінку та самооцінку, музичний смак, педагогічну культуру, зацікавленість у педагогічній діяльності й просвітницькій роботі. А органічне поєднання музики, слова, декорацій, костюмів сприяє захопленню та об'єднанню виконавців у єдиний творчий колектив і таким чином удосконалює виконавську культуру.

Особливе значення має етап підготовки сценаріїв, коли студентам старших курсів пропонується обрати теми лекцій-концертів самостійно, з колективним обговоренням кращих варіантів. Ретельно добирається музичний матеріал з кількох варіантів, запропонованих студентами. Таким чином студентам надається можливість розширити теоретичні знання у їхньому практичному використанні. Найталановитіші студенти-старшокурсники залучаються до роботи в конкурсних журі, самостійно оцінюючи виступи студентів-початківців. Це допомагає визначити підготовку студентів до практичної діяльності, надає простір для творчих пошуків, сприяє формуванню аналітичного мислення та навичок художньо-естетичного оцінювання.

Подальшому розвитку музичного мислення, музичного кругозору, музичного смаку, розвиткові емоційного та свідомого музичного сприйняття є залучення студентів до таких форм роботи, які об'єднують різні види мистецтва: музику, живопис, мультимедійні технології, поезію, театр, хореографію тощо.

Знання студентами специфіки різних видів інтерактивних прийомів навчання, оперування на практиці «набором» засобів і способів педагогічного впливу розширить діапазон їхніх педагогічних умінь і навичок, створить передумови для самостійної роботи і подальшого вдосконалення. Звичайно, чим яскравішою буде музична обдарованість і природний дар спілкування у студента, тим швидше відбувається «вроснування» знань, умінь, навичок у все його внутрішнє ество, тим ефективнішим буде використання інтегративних прийомів [2, 21–24].

Вага інтегрованих занять у перспективі має зростати. Поле для практичного втілення цієї форми організації навчання надзвичайно широке,

і такі ж широкі можливості для потенціалу як викладачів, так і студентів. Інтегровані заняття створюють максимальні умови для впровадження інтегрованих методів і прийомів навчання.

ДЖЕРЕЛА

1. Винокурова Н. К., Елисеєва О. В. Один из подходов к реализации принципа интергративности в обучении / Дидакт, 1999. — №4 (31).
2. Виготський Л. Мышление и речь / Л. Виготський. — М. : Лабиринт, 1996.
3. Колесникова И. А. Воспитание человеческих качеств / И. А. Колесникова // Педагогичка-1998.
4. Савенкова Л. Г. Интеграция в художественной педагогике / Л. Г. Савенкова // Искусство в школе. — 2001. — № 3.
5. Смансер А. П. Педагогічні умови самореалізації майбутнього спеціаліста в процесі навчання / А. П. Смансер / Педагогіка вищої і середньої школи : Зб наук. пр. — Кривий Ріг, 2004. — № 8.
6. Шевченко Г. П. Взаємодія мистецтв в естетичному вихованні підлітків / Г. П. Шевченко. — К., 1981.

В статье рассматривается проблема самосовершенствования молодого учителя в условиях его подготовки к инновационной деятельности. Идет речь о способах формирования профессиональной компетентности студентов путем интеграции предметов музыкального цикла в контексте требований к профессиональной подготовке будущих специалистов и самореализации личности в современном украинском обществе.

Ключевые слова: коммуникативная деятельность, профессиональная компетентность, инновационная деятельность, интеграция.

Annotation. The active presents the problem of selfimproving of a young teacher in the conditions of his preparing to the innovation acting. The active represent methods of formation professional competence at students of the musical pedagogical faculties in a word of reform of the professional educational and the requirements of self – realization of a personality on the modern Ukrainian society through the integration of the subjects of musical cycle.

Key words: communicative activity, professional competence, innovation acting, integration.